

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΗΣΙΑ ΠΡΟΠΛΗΡΩΤΕΑ
 *Εσωτερικού Δραχ. 6. | *Εξωτερικού Δρ. χρ. 6.
 ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΔΕΔΕΓΜΕΝΗΣ ΠΡΟΚΑΤΑΡΤΙΣ ΤΩΝ ΤΥΠΩΝ
 ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΑΙ ΑΡΧΙΣΥΝΤΑΚΤΗΣ
 ΙΩΑΝΝΗΣ ΙΘ. ΤΣΩΚΛΗΣ

ΦΟΡΜΙΓΕ

ΜΟΥΣΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΗ

ΕΚΔΑΔΟΜΕΝΗ ΔΙΣ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

ΣΥΜΠΕΡΓΑΤΑΙ ΟΙ ΔΙΔΡΕΦΕΣΤΕΡΟΙ ΤΩΝ ΠΑΡ' ΗΜΙΝ ΜΟΥΣΙΚΩΝ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Β'—ΕΤΟΣ Γ' (Ε')—ΑΡΙΘ. 19—20

ΓΡΑΦΕΙΟΝ · 32—Οδὸς Πραξιτέλους—32

ΑΘΗΝΑΙ 15—31 Ιανουαρίου 1908.

ΣΥΣΤΑΤΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΔΙΑ ΤΗΝ «ΦΟΡΜΙΓΓΑ»

—Ω—

Τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως, κατιδὼν ἐσχάτως τὴν οκοιμότητα τῆς ἡμετέρας ἐφημερίδος καὶ τὰς ἐπιηρεσίας αὐτῆς προσφέρει ἐπὶ τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν μουσικῆς, ἔργον καὶ συστήρησιν τοῖς ὑπ' αὐτὸ Σεβ. Ἀρχιερεῶσι καὶ ἅπασιν τοῖς λειτουργοῖς τῆς Μέσης καὶ Κατωτέρας ἐκπαιδεύσεως τὴν ἡθικὴν καὶ ὑλικὴν ὑποστήριξιν αὐτῆς, διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 1370 ἀπὸ 24 Ἰανουαρίου 1908 θερμοσίτης ἐγκυκλίου, ἧς τὸ περιεχόμενον θέλει ἰδῆν ὁ ἀναγνώστης μας εἰς τὰς προσεχῶς ἀποσταλῆσόμενάς· πᾶσι τοῖς συνδρομηταῖς ἡμῶν νέας ἀγγελίας τῆς «Φόρμιγγος».

ΠΕΡΙ ΥΦΟΥΣ

ΤΟ ΥΦΟΣ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ
 ΚΑΙ ΤΟ ΛΕΓΟΜΕΝΟΝ ΠΑΤΡΙΣΤΙΚΟΝ ΥΦΟΣ

—Ω—

Εἰς πᾶσαν συζητήσιν ἀπὸ περιωπῆς γνωμῆν, πρέπει νὰ τίθενται κατὰ μέρος τὰ προσωπικά ζητήματα, καθόσον δι' αὐτῶν οὐδόλως ἐξυπνοποιεῖται αἱ εὐγενεῖς καὶ ὑψηλαὶ ἰδέαι. Ἀλλ' ὑπάρχουσι δυστυχῶς περιπτώσεις, καθ' ἃς ζητήματα τινα, τοσοῦτον σπινῶς εἶναι συνδεδεμένα πρὸς ὀρισμένα πρόσωπα καὶ πράγματα, ὥστε παρ' ὅλην τὴν ἐγρήθην τῶν συζητούντων θέλουν, ν' ἀποβαίνῃ ἀδύνατος ἡ ἐπισκόπησις αὐτῶν. χωρὶς νὰ γίνῃ χρεὴς ὀρισμένων προσώπων καὶ πραγμάτων. Τὸ πρᾶγμα βεβαίως εἶναι κλέως σκληρόν. Τὴν σκληρότητα ὅμως αὐτοῦ, φρονούμεν, κατὰ πολλὴν ἐλαφρύνει ἡ ἰδέα, ὅτι πρὸ τῆς ἀληθείας τὰ πάντα πρέπει νὰ ὑποχωρῶσιν.

Ἡμεῖς μὲν ὅλην τὴν ὑπὸ τῶν παρακολουθούντων ἡμᾶς ἐν ταῖς συζητήσεσιν ἐκτιμώμεν εὐλακρίνειαν καὶ παρηρησίαν τῆς γλώσσας, θέλομεν ἐξετάσει ἐν τῇ παρουσίᾳ μελέτη ζήτημα ὑψίστης σπουδαιότητος, τοῦ ἑοῦ οὐδὲις μέχρι τοῦδε ἐπελήφθη. Καὶ τὸ σπουδαιώτατον τοῦτο ζήτημα εἶναι τὸ: Περὶ τοῦ ὕφους τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας καὶ περὶ τοῦ λεγομένου Πατριστικοῦ ὕφους. Θὰ ἐξετάσωμεν αὐτὸ ἀπὸ περιωπῆς καὶ ὑπὸ καθαρῶς τεχνικῆν ἔποσιν, ἀδιαφοροῦντες τελείως, ἂν ἐν τῇ ἀκριβοῇ αὐτῶν τούτων τῶν πραγμάτων, βέλτομεν τυχόν προσκρούσει εἰς προσωπικάς ἐπιπομπάς.

Ἡ Ἀνατολικὴ δοξολογία Ἐκκλησία, διὰ τὴν ἐν τοῖς ναοῖς αὐτῆς λατρείαν, παρεδίδετο καὶ καθιέρωσεν ὀρισμένον μουσικὸν σύστημα. Τὸ σύστημα τοῦτο, διὰ πολλῶν αἰώνων διεκλύον, πολλοὶς δὲ κατὰ καιροὺς ὑποστην ἠλιονομοῖς, διεσώθη μέχρι σήμερον ἀκέραιον καὶ αὐτοῦσιον, καὶ τοῦτον εἰς τὸ διπνεκὲς θὰ ὑφίσταται, ἀφ' οὗ ἡ Ἐκκλησία μυριάκις διὰ κανονικῶν αὐτῆς διατάξεων, ἐνεργῶς ἐκτρέφε τοῦτο ὡς ἱερὰν Αὐτῆς παράδοσιν, συμβαίνουσαν πρὸς τὴν ἱερότητα τῶν ἀκολουθιῶν καὶ τελειῶν αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰς ἐθνικὰς καὶ ἐκκλησιαστικὰς τοῦ ἔθνους ἡμῶν παραδόσεις. Καὶ δικαίως. Διότι ἡ μουσικὴ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας, κεκτημένη ὅλα τὰ τεχνικά καὶ καλαισθητικά στοιχεῖα, μόνη αὐτὴ θαυμασίως ἐξυπηρετεῖ καὶ ἐκπάγλως καλλίνει τὸν ἰδιαίτερον ἐκείνην καὶ ἀπαραμύλλου κάλλους καὶ σπουδαιότητος θησαυρόν, τὴν ἐκκλησιαστικὴν ταυτίσιν ὡς αὐτὴν ἡμεῖς. Ἀποδείξῃς, ὅτι πᾶσα ἀλόπειρα γινόμενη ἐκαστοτε ὑπὸ ἀμαθῶν καὶ βεβήλων, πρὸς ἀναμύλλωσιν τάχα, ἀλλὰ κυρίως πρὸς παροῦσιν αὐτῆς, οἰκτρῶς, μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ γελοίου, ἀποτυγχάνει καὶ θέλει πάντοτε ἀποτυγχάνει, ἀφ' οὗ ἡ μουσικὴ αὐτῆς, οὐ μόνον σὺ μὲν ὡς κατέστη πρὸς πάντα τὰ τῆς ἡμετέρας ἐκκλησίας ἀριστουργήματα, ὡν καὶ τὸ ἀπλούστατον ὁλοκλήρον ἱστορίαν ἀντιπροσωπεύει, ἀλλὰ καὶ διότι ὡς μουσικὴ, αὐτὴ ἐνδείκνυται ὡς ἡ μόνη σοβαρὰ καὶ κλασικὴ διὰ τὴν ἱερότητα καὶ τὸ ἔθος τῶν ἀκολουθιῶν τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας. Καὶ διὰ τοῦτο ἡ Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία, διὰ πολλὰς καὶ ἰδιαίτερας τιμῆς τὴν μουσικὴν ταύτην περιέπουσα, οὐδέποτε ἀνέχθη εἰς βεβήλων αὐτῆς, οὐδέ ἐπὶ τὸ ἐπὶ τὸ κοσμικώτερον διὰ πᾶσιν αὐτῆς, ἀλλ' ἀείποτε, δι' ὧν αὐτὴ γινώσκει μέσων. ἐπέβαλε καὶ ἐξακολουθεῖ ἐπιβάλλουσα τὴν ἀγνήν ἐκείνην καὶ ἀπείριστον τὸ ἐπὶ τὸς καὶ τὴν ἀπόδοσιν κλασικῆν μουσικὴν γραμμῆν, ἢν διαραβίασιν καὶ μὲ ὅλην αὐτῆς τὴν ἱερὰν ἐκείνην χάριν καὶ ἀπλότητα ἀνευρίσκει τις εἰς τὰ κείμενα, τὰ ἀμέσως ἐκ τῶν χειρογράφων προελθόντα εἰς τὴν ὥσιν, οὐχὶ δὲ εἰς τινα τῶν τελευταίων χρόνων, τὰ ὅποια ὑπὸ μορφῆν σοβαρὰς τάχα ἐμπνεύσεως καὶ ἐμβρυοῦς διδὼν μελέτης, προέβαλον εἰς τὸ μέσον ὡς σαχλοὶ καὶ δηλητηριώδεις μύκτες. Ἀν δὲ τινὰ τούτων. ἐλαῖω τῶν προσκλινόντων εἰς προσωπικὰς φιλίας, ἢ καὶ ἐξ ἀδυναμίας τῶν ἀμέσως ἢ ἐμμέσως ἐνδιαφερομένων ἐπιτηδεύων, περιεβλήθησαν, ὡς μὴ ὀφείλει, καὶ τὴν ἐγκρίσιν τῆς ἁγίας φειδώλου εἰς τοιαύτας ἐγκρίσεις Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, αἱ ἐγκρίσεις ὅμως αὐταὶ ἀποτέλουν εἰς τὴν ἐξαιρέσει, αἰτίνας οὐδέποτε θὰ ἰσχύωσι ν' ἀλλοιωσῶσι τὴν οὐσίαν τῆς μουσικῆς ἡμῶν παραδόσεως. Κατὰ μέρος λοιπὸν τιθέντες τὰς ἐξαιρέσεις ταύτας, ἀποδεχόμεθα ὡς πρότυπα μουσικῆς ἐμπνεύσεως, σοβαρὰς καὶ ἀπαραμύλλου, πάντα τὰ ἐν τοῖς κλασικοῖς κειμένοις μοναδικὰ μελωδήματα, τῶν ὁποίων ἐφάμμεθα οὐτε νῦν, ἀλλ' οὐτε καὶ εἰς τοῖς αἰώνας θὰ ἐμφανισθῶσι ποτέ. Διότι οὐτε ἔτερον· Χρὶς τὸς ἀνέστη· εἶναι δυνατόν νὰ καταλάβῃ τὴν θέσιν τοῦ ἡνὶ πνεύματος· οὐτε ἔτερον· Ἡ Παρθένος σὺν μερῶν· οὐτε ἔτερον· Ἰδοὺ ὁ υἱὸς τοῦ πατρὸς· οὐτε ἔτερον· Ἰεσοῦς ὁ θεὸς καὶ ἰδοὺς· οὐτε ἔτερον· Κόρη καὶ υἱὸς καὶ ἀδελφὸς καὶ υἱὸς· οὐτε ἔτερον· Τρισάγιον νε-

κρώσιμον· οὐτε ἔτερον· φῶς καὶ ἄρδν· οὐτε... οὐτε... Καὶ ἀποδείξῃς, ὅτι οἱ ὑπὸ τὴν κατηγορίαν τῆς ἐκδόσεως χυδαιῶν ἀπανθισμάτων διατελοῦντες, ταῦτα τὰ μέλη πάντοτε προτάσσουσι καὶ ὑπὸ τὴν σκιάν τούτων (ζητοῦσι νὰ καλύψωσι τὰ ἐξαμβλάματα τῶν.

Ἀλλ' ἡ Ἐκκλησία, οὐ μόνον μέλη ὀρισμένα, ἐπὶ καθιερωμένων κλασικῶν γραμμῶν μεμελοποιημένα παρεδέχθη καὶ ἐπέβαλεν, ἀλλὰ καὶ ἰδιαίτερον διὰ ταῦτα ἀπαγγελλομένην καὶ ἀπὸ οὐδὲν καθιέρωσεν, τὸ κοινῶς καλούμενον ὕφος. Τί λοιπὸν εἶναι τὸ ὕφος τοῦτο; Πῶς καὶ διὰ τίνων ἐσώθη; Ἐνταῦθα παρακαλοῦμεν τοὺς ἐνδιαφερομένους, νὰ παρακολουθήσωσιν ἡμᾶς μετὰ πολλῆς τῆς προσοχῆς. Θέλομεν δὲ λογισθῆν εὐτυχεῖς ἂν πείσωμεν αὐτοὺς, ἢ ἂν ἐκείνοι τοῖς ἀχίστον πείσωσιν ἡμᾶς, τὰ ἐναντία τυχόν ἰσχυριζόμενοι.

Ἡ μουσικὴ, ὅπως καὶ ἡ γλῶσσα, δεξιῶς χειριζομένη, διὰ τῆς ἀρμονικῆς σειρᾶς τῶν μουσικῶν αὐτῆς φθόγγων, διεγείρει ἐν τῇ ἀνθρώπῳ ὁλόκληρον σειρὰν αἰσθημάτων καὶ ἰδεῶν. Τοῦτο δὲ κατορθοῦται διὰ καθαρὰς καὶ ἀμείπτου ἀπαγγελίας, ἥτις ἐννοῖται εἰς τὴν κατάλληλὴν τῆς φωνῆς χορῶν, πρὸς ἐμφαντικὴν ἐκφώνησιν καὶ ἀκριβοῇ ἀπόδοσιν τῶν πολλῶν καὶ ποικίλων ἐννοιῶν καὶ παθῶν, ἐπιτυγχανομένην διὰ τοῦ ἀρμυζοντος καὶ ἀναλόγου ἤχου, τῆς ἑφῆς καὶ τῆς ἀλληλοχίας τῶν μουσικῶν φθόγγων. Τῆς ἀπαγγελίας στοιχεῖα ἀπαραίτητα εἶναι ἡ καθαρὰ καὶ εὐκρινὴς τῶν φθόγγων ἐκφώνησις, τὸ ἀνάλογον τῆς φωνῆς μέγεθος, καὶ ὁ πρὶν τὸν τόνον τῆς φωνῆς κατὰ τὰ πολλὰ καὶ ποικίλα τῶν ἐκκελευμένων, ἢ καὶ ἀναγνωσκόμενων ἔστω, σημαίνοντα. Διότι ἂν ἡ φωνὴ δὲν ἐκπέμπεται εὐκρινῶς καὶ διακεκριμένως, οὕτως ὥστε αἱ λέξεις, αἱ συλλαβαὶ καὶ αὐτὰ ἐπὶ τὰ γράμματα τῶν ἐκκελευμένων ἢ ἀναγνωσκόμενων νὰ ἀκούωνται μέχρι ἐνός, ἀδύνατον εἶναι νὰ ἐπιτευχθῇ καθαρὰ ἀπαγγελία. Ὅσον δὲ ἡ Ἐκκλησία σημασίαν ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων ἀπέδωκεν, οὐ μόνον εἰς τὴν καθαρὰν μουσικὴν ἀπαγγελίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὴν ἐπὶ τὴν καλὴν καὶ εὐκρινὴ μουσικὴν ἀνάγνωσιν, μαρτύριον ἡ ἰδιαίτερα ἐκείνη τάξις τῶν ἀναγνωστικῶν, τῶν κατόπιν ἰδιαίτερας χειροθεσίας τεταγμένων διὰ τὴν καθαρὰν καὶ τὴν δι' ἀνάλογον μουσικοῦ τόνου ἀνάγνωσιν τῶν μὴ ἐκκελευμένων. Εἰς ταύτην ἀκριβοῇ τὴν καθαρὰν καὶ ἀμείπτου μουσικὴν ἀνάγνωσιν, ἥδεν ἐπίκουρος ἡ μουσικὴ, ἥτις πλὴν ὀρισμένης τάξεως ἀρῶν μελωδημάτων, δι' ὀρισμένον τεχνικὸν σκοπὸν μελισθέντων, οὐδὲν ἄλλο εἶναι, εἰμὴ ἐμμελὲς τρόπον τινα μουσικὴ ἀνάγνωσις ἥτις ὡς οἱ καὶ παρ' ὧν δὲ ἐκτελούμενην, ὑπερμῆαν ἀπολύτως εἰς τὸν προσεντικὸν ἀκροατὴν καταλείπει ἀμφιβολίαν. Ἀλλ' ὅπως πᾶσα τέχνη ἔχει βαθμοὺς τελειότητος, οὕτω καὶ ἡ μουσικὴ ἀπαγγελία. ἔχει καὶ αὐτὴ ἰδιαίτερος τοιοῦτος. Διότι, ὅπως δὲ νὰ ἐκφωρῶμεν νὰ ἀνομήσωμεν ὡς ἀπὸ τὸν πρῶτον

ορακινύζοντα ἀπλῶς τὰ χρώματα, οὔτε γινέσκειν τὸν λευκαίνοντα ἀπλῶς τοὺς λίθους, οὔτε ἀναγνώσκειν τὸν γνωρίζοντα νόνον τὰ στοιχεῖα τοῦ ἀλφάβητου, οὕτω οὐδὲ μουσικὸν δυνάμεθα νὰ νομάσωμεν τὸν ἀπαγγέλλοντα τοὺς φθόγγους μόνον τῆς μουσικῆς κλίμακος, ἀλλ' ἐκείνον, ὅστις δύναται νὰ ἐμφυσησῇ ζωὴν εἰς τὰ ἐκκλόμενα, διότι ἄλλως ταῦτα δὲν εἶναι μουσικῇ, ἀλλὰ πτωμα μόνον τῆς μουσικῆς. Ὡστε ὅλη τις τέλειος εἶναι οὐχὶ ὁ ἔχων μόνον φωνὴν καὶ ἀσυναίσθητως ἀνερχόμενος καὶ κατερχόμενος τὴν μουσικὴν κλίμακα, ἀλλ' ὁ διειδυμένος νὰ κάμῃ χρῆσιν τῆς φωνῆς αὐτοῦ, συμφώνως πρὸς τοὺς κανόνας ἐκάστου εἶδους τῆς μουσικῆς, νὰ ζωοποιῇ τὰς ἐπὶ τοῦ αἰσχύου μουσικοῦ χάρτου γεγραμμένας ιδέας καὶ εἰκόνας, τὸσον ζωπῶς καὶ τεχνικῶς, ὥστε αἱ ιδέαι καὶ αἱ εἰκόνας αὐταὶ νὰ παρορῶνται πρὸ τῶν ἀκούοντων ζωνταναί, νὰ προκαλῇ τὴν προσοχὴν καὶ τὸν θαυμασμόν αὐτῶν καὶ νὰ ἐπιφέρῃ τέλος τὸ διὰ τῆς μουσικῆς ἐπιδιωκόμενον ἀποτέλεσμα.

Ἦνα λοιπὸν ὁ ἐξάλλων ἐπιτυχὴ ὅλα ταῦτα ἀνύκη νὰ κατέχῃ τὴν ἀνάλογον ἐκέραςιν, τὴν ἀνάλογον ἀπόδοσιν, τὸ ἀνάλογον, ὡς λέγομεν, ὁ φῶς. Καὶ τοῦ ὕψους τοῦτου κύρια συστατικά εἶναι, ἡ καταλλήλου φωνή, ἡ καθαρότης, ἡ ἐκέραςιν, ἡ χάρις καὶ ἡ ἁρμονία, ἥτοι τὸ ἐκ τῆς καταλλήλου χρήσεως τῶν μουσικῶν ἡχῶν παραγόμενον αἶσθημα, οὗτον παλὴν τὰ παρακτινιστικά εἶναι ἀπειρα, ὅπως λ. χ. τὸ μέλος, ὁ χρόνος, ὁ ρυθμὸς, ἡ μεταβολή, καὶ οἱ ἡ λεγομένη μίμησις, ἡ διὰ τῆς φωνῆς τούτῃ παρὰστάσις τῶν διαφόρων σημασιῶν. Τὴν μίμησιν ταύτην τὴν εὐρισκτικὴν εἰς τὸ Ζενίθ ἐν τοῖς μέλεσι τῆς ἡμετέρας ἐκκλ. μουσικῆς, τῆς ὁποίας τυγχάνει τὸ κύριον καὶ ἀπαραίτητον στοιχείον, πρὸς παρὰστασιν, ὡς ἐκ τοῦ φυσικοῦ παντὸς νοήματος ἡ πάθος τῆς ψυχῆς. Διότι ὁ μελοποιὸς τῆς ἡμετέρας ἐκκλ. μουσικῆς δὲν γράφει ἀπλῶς φθόγγους εἰς μουσικὰς γραμμὰς κατεστρωμένους, ἀλλ' ἔχων ἐπ' αὐτῶν τὴν ἐννοίαν τοῦ κειμένου. ἔξαντλει ὅλα τῆς μουσικῆς τέχνης τὰ μέσα πρὸς παρὰστασιν τῶν ποικίλων ἐννοιῶν καὶ τῶν διαφόρων παθῶν τοῦ μελοποιουμένου τεμαχίου. Καὶ τὰ τεχνικά μέσα τῆς μουσικῆς ταύτης τέχνης, τῆς μιμνήσεως τούτῃ, εἶναι πολλὰ τὸν ἀριθμὸν καὶ διάφορα τὴν ὑπόστασιν. Εἶναι οἱ ἡχοι, τὸ ἴδιον πάθος ἐκάστου τῶν ἡχῶν, αἱ εἰς ἕνα ἕκαστον τῶν ἡχῶν ἰδιόζουσαι γραμμᾶι, οἱ χρόνοι, οἱ ρυθμοί, αἱ φθοραί, αἱ χροαί, αἱ χροικαὶ ὑποστάσεις, αἱ χροικαὶ ἀγωγαί, τὰ σημεῖα τῆς ἐκφράσεως (τῆς ποιότητος): ἡ χρῆσις γραμμῶν ὑψηλῶν διὰ τὰς ἐννοίας καὶ τὰς λέξεις τὰς ὀπλοῦσας ὕψος, χαμηλῶν δὲ διὰ τὰς ὀπλοῦσας βάθος, (φθοριζομένων ἀμφοτέρων ἀναλόγως τοῦ ὑπαγορευομένου πάθους), τὸ δυνάτον, τὸ ἀδύνατον, τὸ ἥπιον, τὸ τραχὺ, τὸ χροοποιόν, τὸ κλαυθμηρὸν καὶ τόσα ἄλλα. Δι' ὧν λοιπὸν τούτων, καταλλήλου αὐτῶν χρήσεως γινόμενης, οὐδὲν ἄλλο παρίσταται, εἰμὶ τὸ ἰδιόζον ὕψος τῆς ἡμετέρας ἐκκλ. μουσικῆς, πρὸς παρὰστασιν τοῦ ἀποίου ἀπομένει (ἀφ' οὗ πάντα τὰ στοιχεῖα εἰρηναίως γεγραμμένα διὰ μουσικῶν χαρακτικῶν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ ἐξάλλοντος) ἡ συμφώνως πρὸς τοὺς ὁριζόμενους δι' ἕνα ἕκαστον τῶν ἀνωθι κεφαλαίων ἀπαιτούμενη ζῶσα παρὰστάσις, διὰ τῆς καταλλήλου ἀπαγγελίας καὶ τῆς ἀμέμπτου ἀποδόσεως τοῦτου ἡ ἐκείνου τοῦ μελοποιήματος. Ὁ ἐξάλλων δηλ. ἔχων πρὸ αὐτοῦ γεγραμμένον τὸ μέλος, ὅπως ἀπαιτεῖ τοῦτο ὁ ἰδιόζων χαρακτήρ τῆς ἡμετέρας μουσικῆς, ὅπως ἀπαιτεῖται αἱ χαρακτικαὶ αὐτῆς, τῆς τε ποσότητος καὶ τῆς ποιότητος, ὅπως ἀπαιτεῖ τοῦτο

ἡ φαντασία τοῦ συνθέσαντος αὐτὸ, ἡ παριστοιχέντ διὰ τῆς ἐκλογῆς τοῦ ἡχου, τῆς χρήσεως, τῆς μίξεως, τῆς μιμνήσεως ἐν γένει, διὰ τῆς ἐκλογῆς τοῦ χρόνου καὶ τοῦ ρυθμοῦ, διὰ τῶν διαφόρων ἐν τῷ μεταξὺ μεταβολῶν, ἀναλόγως τῶν ποικίλων ἐννοιῶν τοῦ μελοδήματος, ἔχων λέγομεν, πρὸ αὐτοῦ ὅλα ταῦτα ὁ ἐξάλλων, δι' οὐδὲν ἄλλῃ ἔχει πλέον νὰ φροντίσῃ, πλὴν μόνον διὰ τὴν καθ' ὅλους τούτους τοὺς κανόνας τελείαν ἀπόδοσιν αὐτοῦ. Καὶ τὴν ἀπόδοσιν ταύτην βεβαίως δὲν δύναται νὰ τὴν ἀκούσῃ ἀπὸ τὰς σελίδας τοῦ βιβλίου, ἀλλὰ διδασκόμενος ταύτην παρὰ διδασκάλου, ἀμέμπτου ἐκτελεστοῦ, διδασκθέντος καὶ τούτου ταύτην παρὰ τῶν ἀρχαιοτέρων.

Καὶ ἰδοὺ προβάλλει τὸ ζήτημα, ἀν ἡ ἀπόδοσις αὕτη, τὸ ὕψος τούτῃ, εἶναι κοινὸν εἰς πάντας τοὺς διδασκθέντας τὴν μουσικὴν, ἢ ἀν ἦναι κτήμα τούτου μόνον ἡ ἐκείνου ἔξ αὐτῶν. Τὸ ὕψος λοιπὸν τῆς μουσικῆς λέγομεν, ὅτι πρέπει νὰ ἦναι κοινὸν κτήμα παντὸς τελείου γυνώσκοντος τῆς ἐκκλ. μουσικῆς. Τέλειον δὲ γινώσκων ἐννοούμεν, τὸν κατέχοντα μέχρι κεραίας ὅλας τὰς τεχνικὰς ἐξελίξεις τοῦ ἡμετέρου μουσικοῦ συστήματος καὶ δυνάμενον συνεπῶς νὰ κάμῃ χρῆσιν αὐτῶν, ὅπως οἱ κανόνες καὶ οἱ μουσικοὶ νόμοι τοῦ συστήματος τούτου ἐπιβάλλοντες ἀπαιτοῦσιν. Καὶ ἀν τὸ ὕψος τοῦτο τῆς ἡμετέρας ἐκκλ. μουσικῆς δὲν ἦναι κτήμα παντὸς διδασκόμενου ταύτην, ἀποδείξει ὅτι ἡ διδασκαλία τῶν τεχνικῶν ὁρῶν καὶ κανόνων δὲν ἐγένετο ἀμφοτέρως πρὸς τοὺς νόμους τῆς ἡμετέρας μουσικῆς. Καὶ ἀσφαλῶς τοῦτο ἐν τῇ τοιαύτῃ περιπτώσει θὰ συμβαίη, οὐχὶ δὲ τὸ ὅτι δὲν ἐδιδάχθη τὴν μουσικὴν παρὰ τοῦ Α. ἢ τοῦ Β. Διότι καὶ ὁ Α. καὶ ὁ Β. διὰ νὰ ἔχωσι τὴν ἀξίωσιν τῆς πλήρους καὶ τελείας κατοχῆς τοῦ λεγομένου ὕψους, πρέπει νὰ ἦναι τοιοῦτοι, ὅπως ἀντιθέτω τοὺς ἐχαρακτηρίσαμεν.

Ἀντιστοίχως σήμερον τὰ πράγματα μετεστράφησαν καὶ παρεμφορήθησαν τοσοῦτον οἰκτρῶς, ὥστε ὁ φῶς νὰ θεωρῆται τὸ ποσὸν μόνον ἢ καὶ τὸ ποῖον τῆς φωνῆς τοῦ Α. ἢ τοῦ Β. Καὶ διὰ τοῦτο βλεπομένη πλειστάκις, ἀναλόγως τῆς ποσότητος ἢ τῆς ποιότητος τῆς φωνῆς τούτου ἢ ἐκείνου, ἢ ἀναλόγως τῶν διαθέσεων τῶν ἀκροωμένων (οἵτινες δὲν συμπληροῦν πάντες καὶ πάντοτε ἐν τῇ ἐκτιμήσει), νὰ ἐγείρονται συζητήσεις καὶ ἀμφωσεις, ὅτι ὁ Α. κατέχει τὸ ὕψος, ἢ ὅτι ὁ Β. δὲν ἔχει ὕψος, διότι δὲν μιμεῖται τὸ εἶδος τῆς φωνῆς ἢ τοὺς λαρυγγισμοὺς τοῦ Γ. Καὶ τὸ κακὸν τοῦτο μέχρι τοσοῦτου ἐξέβασε σήμερον, ὥστε ὁ μαθητευόμενος παρὰ τινι τῶν λεγόντων ὅτι κατέχουσι τὸ μονοπῶλον τοῦ ὕψους, νὰ μὴ θεωρῆται συμφορηθεὶς τελείως πρὸς τὸ ὕψος αὐτοῦ, ἀν μὴ μέχρι ἐνὸς ἀποκτήσῃ καὶ τὰ φυσικὰ εὐτοῦ ἀκοῦν ἐλαττώματα, τὰ ὁποῖα πλειστάκις δὲν σταματῶσιν μόνον μέχρι τῶν φωνητικῶν τοιούτων. . . . Δὲν ἀναφέρω ὁρισμένα παραδείγματα, διότι οὐ περὶ προσώπων ἐνταῦθα ὁ λόγος. Ἐκ τῆς τοιαύτης λοιπὸν στρεβλῆς, στρεβλοτάτης ιδέας, περὶ τοῦ λεγομένου ὕψους, προέκυψαν τὰ λεγόμενα μουσικὰ συστήματα, τὸ σύστημα δηλ. τοῦ Α. ἢ τοῦ Β. τὰ ὁποῖα ἀφελῶς συγχέονται καὶ συνταυτίζονται πρὸς τὸ λεγόμενον ὕψος τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας.

Ἦτος λοιπὸν τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας καθ' ἡμᾶς εἶναι οὐχὶ ὁ τρόπος τοῦ ἐκκαλεῖν αὐθαιρέτως κατὰ τὸ ποῖον καὶ τὸ ποῖον τῆς φωνῆς, ἀλλ' ἡ ἀνεγνωρισμένη ἐκείνη ἀμέμπτως καὶ σοβαρὰ ἀπόδοσις τῆς μουσικῆς γραμμῆς τῆς ἡμετέρας ἐκκλ. μουσικῆς, ἐπὶ ἧς οὐκ ὁριζόμενα κανόνων, θεωρητικῶν καὶ πρακτικῶν. Τὸ ὕψος τοῦτο βεβαίως δὲν κατέλθεν ἐξ οὐρανοῦ, ἀλλ' οὕτε καὶ ἐκ

τῆς γῆς ἐφύεσσεν. Προήλθε καὶ διευμορφώθη ὑπὸ τῶν ἀριστέρων ἐκ τῶν μελωδῶν καὶ τῶν κλασικῶν μελοποιῶν, οἵτινες ἀκριβῶς ἀπέκριναν τοιοῦτο, διότι κατέχον τὸ ὕψος τὸ ἐπιβυλλόμενον ὑπὸ τῆς μουσικῆς τέχνης. Καὶ οἱ ἀριστεῖς οὗτοι ἦσαν κατὰ καιροὺς οὐκ ὀλίγοι, οὐδὲ ἐλείπον ποτε, οὕτε καὶ θὰ ἐκλείπων. Ἐπειδὴ δὲ τοιοῦτους ἀκριβῶς ἀριστεῖς ἀνέκαθεν ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία προσελάμβανεν ἐν τῷ πρώτῳ τῶν ναῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῷ Πατριαρχικῷ, ὡς ἀποκαλεῖται, ἐπεκράτησεν ἵνα καὶ τὸ ὕψος τοῦτο καλῆται πατριαρχικόν, ὅπερ μετεδίδετο ἀπὸ τῶν Προτοερατῶν εἰς τοὺς διαδόχους αὐτῶν. Ὁ μελετῶν τὴν ἱστορίαν τῆς ἡμετέρας μουσικῆς, πολλοὺς ἐκ τῶν ἀριστέρων τούτων θὰ ἀπαντήσῃ, κατακομήσαντας τὴν Πατριαρχικὴν ναόν. Πράγματι δὲ ὁ ναὸς οὗτος ἐχορροῖμενον ἄλλοτε τοῦτ' αὐτὸ διδασκαλεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον συνέγρεον ὁ ἐν ταῖς λουταῖς ἐκκλησίαις ἐκκλόντες, ἐνωπίζοντο τὸ ἀληθές τῆς μουσικῆς ὕψος, ὅπως καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ ὕψους τούτου ὑπαγορευομένην ἰδιόζουσαν ἐκείνην ἐμεμπτον ἀπὸ ὁσοῦν, ἥτις ἦτο καὶ τὸ ἰδιαιτέρον τῶν διδασκάλων τούτων προσόν.

Δύο λοιπὸν πράγματα κεχωρισμένα ἀπ' ἀλλήλων ὑπάρχουσιν. Ἦτος τῆς μουσικῆς, ὅπερ λέον νὰ καλῆται: Ἦτος τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, καὶ ἀπαγγελία ἡ ἀπόδοσις ἰδιαιτέρα, ἢ ἀπαιτεῖ τὸ ἰδιόζον τοῦτο ὕψος. Ἦμεῖς ἀναγνωρίζοντες ὡς ἐναιὸν ὕψος τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας τὸ ὕψος, τὸ ὑπὸ τῶν κανόνων τῆς μουσικῆς ὑπαγορευόμενον τοιοῦτο, τὸ ἐν ταῖς πολυποικίλαις εἰδεσὶ τῶν μελῶν καὶ τῶν ἡχῶν ὑφιστάμενον, ἐν τοῖς κλασικοῖς δὲ κειμένοις γεγραμμένοις, οὐδαμῶς ἀναγνωρίζομεν ὡς ὕψος τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας τὸν αὐτόθουλον καὶ αὐτάρεσκον τρόπον τῆς ἀπαγγελίας τοῦ πρώτου τυχόντος μουσικοῦ, ὅστις οὐχὶ σπανίως ἐξικεῖται μέχρι καὶ τῶν ναγμῶν καὶ τῶν μπὰϊλ μὰδων καὶ τῶν σοοῦκ νεβάδων!

Καὶ ἡ κατὸν δῶν τούτων γεννᾶται τὸ ἐρώτημα: τίνας οἱ ἀριστεῖς, οἱ διασώσαντες τὴν ἰδιόζουσαν ἐκείνην ἀπαγγελίαν, τὴν συμφώνως πρὸς τὸ ὕψος τῆς ἡμετέρας μουσικῆς. Ἦ ἀπάντησις ἀκριβῶς εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο, δὲν δύναται εἶναι νὰ θίξῃ προσωπὰ τινα, ὧν τινα καὶ ἀγαπητὰ καὶ σεβαστὰ ἡμῖν τυγχάνοντα, κέκτανται μὲν ποῖαν τινα ἰδιοφάνειαν καὶ ἀρκοῦσαν μουσικὴν ἀνάπτυξιν, στεροῦνται δὲ ὡς ἐκείνου, ὅπερ ἡμεῖς διὰ τῆς παρούσης ἐπιζητοῦμεν.

Εἴπομεν προλαβόντως, ὅτι οἱ ἐν τῷ θέματι τούτῳ ἀριστεῖς, ὑπῆρξαν καὶ κατὰ τοὺς κάτω χρόνους οὐκ ὀλίγοι, ἵνα μὴ, ἀνατρεχόντες εἰς παλαιότερους χρόνους, ἀναφέρωμεν τοὺς Ἰακώβους, τοὺς Πελοποννησίους, τοὺς Βυζαντινοὺς, τοὺς Τραπεζουντίους καὶ εἴτινας ἄλλους, δι' ὧν διαδοχικῶς μετεδίδετο ἡ ἰδιόζουσα ἐκείνη ἀπαγγελία καὶ ἀπόδοσις τοῦ ὕψους τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας. Ἀν δὲ δὲν ὑπῆρχον τότε φωνογράφοι, ἵνα διασώσωσιν μέχρις ἡμῶν τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος ἰδιόζουσαν ἀπόδοσιν, ἔχομεν ἐν τούτοις τὰ ἀπαρχαῖου κάλλους καὶ ἐμπνεύσεως ἔργα αὐτῶν, ἐν οἷς, ὡς ἐν διαυγεστάτῳ κατόπτρῳ, διαβλέπομεν τὴν ἀγνὴν καὶ ἀπείριστον καὶ κλασικὴν γραμμὴν, ἥτις ἀκριβῶς ἐκπροσωπεῖ τὸ ἀγνὸν ἐκείνου ὕψος. Λαμβάνοντες δ' ἐπ' αὐτῶν καὶ τὰν μεγίστην αὐτῶν φήμιν, καὶ τὴν κοινὴν πρὸς αὐτοὺς ἐκτίμησιν, ἀλλ' ἰδιαίτατα τὸν πρὸς αὐτοὺς σεβασμὸν καὶ τὴν ἰδιόζουσαν τιμὴν, δι' ἧς περιέβαλλον αὐτοὺς οἱ κατὰ καιροὺς ἀρχηγοὶ τῆς Ἐκκλησίας, δυνάμεθα νὰ διαταθῶμεν ἀσφαλῶς, χωρὶς διόλου ν' ἀβυστάμεθα τῆς ἀληθείας καὶ τῆς πραγματικότητος, ὅτι ἐκείνους ἀλη-

